

ÎNVĂȚĂMÎNTUL ISTORIEI ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ

Mihai Dorin

A integra este, înainte de toate și cu deosebire în societățile periferiale, confruntate cu un acut conflict între modernitate și tradiție, un efort educațional. Capacitatea unei societăți de a integra inovații poate fi inhibată prin ofensiva tradiționalismului propus ca instanță supremă, într-un mediu național și cultural dat. Este clar că nu prin recursul la această instanță se poate asigura integrarea unui asemenea tip de societate în sistemul de valori europene. Integrarea este, indiscutabil, un efort de autodepășire prin analiza lucidă a statutului colonial pe care izolarea de marile curente de gândire și acțiune îl aduce în mod inevitabil, de renunțare la inerțiile fundamentaliste decurgând din această condiție. Fără o cultură democratică nu se poate imagina construcția democrației.

Societatea românească s-a angajat, în câteva rînduri în trecutul său, în acțiunea de integrare europeană. Modelele culturale iluminist, romantic, junimist, curentele de idei antitradicionaliste din anii interbelici au fost înainte de toate, strategii de integrare europeană. Nici unul dintre aceste modele nu poate fi absolutizat, pentru simplul motiv că, la vremea respectivă, ele au răspuns unui anumit tip de comandă și unor priorități. Nici unul, indiferent de aura glorioasă ori sentimentală ce-l înconjoară, nu poate răspunde solicitărilor societății românești de astăzi. Într-o societate a cărei evoluție firească a fost întreruptă, cum este și cazul celei românești în anii comunismului, reperele valorice lipsind ori fiind falsificate, ceea ce este aproape același lucru, există riscul ca modelele trecutului să fie preluate ad litteram, prin simplificare și schematizare, după nevoi imaginative, iar cele ale prezentului să fie respinse ca neinteligibile și deci neîncadrabile. Curentele nostalgice diagnosticate în toate societățile din Est pot reprezenta reazemul unui refuz al integrării europene. Școala poate lesne interveni în sprijinul unei asemenea direcții a mentalității colective. Tema recurentă a neadaptării școlii la nevoile societății, pentru că întotdeauna ea a fost într-un decalaj, mai mult sau mai puțin conștientizat, față de societate, asumîndu-și mai ales sarcina de "a vorbi despre ieri" și de a transmite o moștenire este, credem, de domeniul evidenței pentru a mai insista.

Este cert că modelul educațional al unei societăți este intim legat de cel cultural al națiunii. În învățămîntul istoriei de la noi, recurența modelului romantic ce a impus istorismul ca trăsătură fundamentală a celui cultural, este evidentă. Acest model a fost preferat și de școala comunistă, cu deosebire în ultimele sale două

decenii, atunci cînd s-a aplicat strategia legitimării naționale a sistemului, printr-un abuziv și discriminatoriu recurs la trecut.

Totul trebuia răsturnat pentru ca nimic să nu se schimbe. Prin romantism, înainte - iată o realitate intelectuală adînc înrădăcinată, sfidînd concepția evoluționistă modernă asupra timpului, oferindu-ne în schimb modelul tradiționalist al timpului repetitiv.

Nu cu valorile în sine ale pedagogiei comuniste în învățarea istoriei avem astăzi să luptăm, ci cu supraîncărcătura lor emoțională, esențial romantică, cu indistinjeciunile conceptuale și confuzia valorilor. O îndelungată tradiție a îndatoririlor patriotice ale corpului profesoral necoroborată cu o severă etică a adevărului s-a metamorfozat într-o mentalitate. Modelul cultural și cel școlar coincidînd în cazul românesc, cu efecte deloc pozitive, întrucît spațiul interogației, pe care-l asigură deosebirile și nu asemănările, s-a restrîns, faptul reflectîndu-se și în lipsa unei adevărate emulații pedagogice, învățămîntul istoriei a fost subordonat priorităților naționale, el dobîndind un caracter misionar și numai în subsidiar cognitiv. Prin școală, istoria a fost transformată în legendă aurită și catehism național. Pus în scenă prin această tehnică regizorală, trecutul a devenit un exercițiu de îndoctrinare. Aproape toate curente dominante ale istoriografiei l-au cultivat mai devreme sau mai tîrziu, sarcinile permanente ale "apărării drepturilor noastre" asigurîndu-i un incontestabil prestigiu. Dar eficacitatea învățămîntului istoriei și influența sa asupra spiritului public nu rezidă în caracterul oficial al istoriei, nici chiar în autoritatea sau magistratura intelectuală a marilor istorici, ci în conținutul și bogăția sa de idei. Două absențe notabile explică, credem, structurarea în acest sens a pedagogiei istoriei la noi: iluminismul și spiritul protestant. Primul ne-ar fi adus respectul pentru idee, rațiune și idealul drepturilor omului iar tradiția protestantă ne-ar fi îmbogățit cu etica efortului, prioritățile morale și de socializare ale indivizilor. N-a fost să fie, cum spune C.Noica, reamintindu-ne o sintagma atît de românească prin relativizarea și temporizarea pe care o incumbă. Fără corecțiile normative pe care cele două mari curente constitutive ale spiritualității moderne le-ar fi adus, pedagogia istoriei s-a plasat temeinic sub inerția dogmatică a sintagmei "nu e permis să ignori!"

Să adăugăm și susținuta inhibare a culturii elitelor, care a condus la un gen de populism ce respinge sau, în cel mai fericit caz, ignoră misiunea aristocrației istorice, ca să avem imaginea reală a dificultăților de a reforma acest model apercceptiv și de pedagogie a istoriei. Această generalizare ne-ar putea atrage reproșul că cel puțin iluminismul există în tradiția noastră, cu deosebire în cea ardeleană. Facem de aceea precizarea că nu existența în sine a acestui curent o punem sub semnul întrebării, ori oferta sa ideatică și programul reformator, cît capacitatea de a schimba în profunzime mentalitățile. Fără o dominantă raționalistă și liberală iluminismul s-a topit, de aceea, în romantism. Abia junimismul avea să propună rigoarea normativului de tip european. Dar aceasta a produs valori și un

model cultural de tip elitist, fiind mai apoi învins de curentele neoromantice datorită strategiilor lor populiste și fundamentării culturii de masă.

Preluarea neoromantismului de către comunism a creat un melanj ideologic *sui generis*. O ideologie egalitară și antielitistă convenea strategiei centralizatoare comuniste. În acest angrenaj, condiția ancilară a învățămîntului istoriei s-a accentuat, metamorfozîndu-se chiar într-o stare de spirit. Schemele mentale și ideologice devenite reflexe, fac astăzi dificil efortul de regîndire a fundamentelor pedagogiei istoriei, raportată la marea provocare căreia societatea românească este chemată să-i răspundă: în Europa democratică sau la periferia ei?

Dacă modelul cultural românesc este de extracție europeană și a realizat semnificative conexiuni cu marile sale curente de idei, societatea în ansamblul ei și modelul școlar în speță au acumulat întârzieri istorice care reclamă un efort urgent de sincronizare. Există în cultura românească forțe suficiente și instrumente care să provoace o radiografie severă și să propună un proiect de integrare europeană? La prima vedere, lucrurile par simple, deoarece cultura a probat oricum, la nivelul elitelor, și sub regimul comunist, o vocație cert europeană. Dar cultura maselor nu a preluat decît în mică măsură această ofertă. Nu e mai puțin adevărat că asemenea paralelisme culturale au existat și există și în societățile performante. Dar, în cazul unei societăți desincronizate cum este și cea românească, regîndirea conceptelor și instrumentelor culturale este imperativă pentru a crea climatul necesar asumării unei noi responsabilități istorice.

Paralelismul cultural se regăsește în termeni asemănători în domeniul istoriografiei și al învățămîntului istoriei. În mai mică măsură decît în alte culturi răsăritene, în România a funcționat o istoriografie de tip european, constant concu-rată de cea oficială și ancilară care a trecut nestingherit în paginile manualelor, fiind preluată de majoritatea corpului profesoral. Cercetarea istorică de vîrf nu și-a găsit și nu-și găsește încă locul în paginile manualelor care crează cultura istorică de masă. La acest nivel, un amestec de neoromantism, semănătorism și naționalism se concretizează într-o imagine preponderent defensivă, sentimentală și mitico-eroică, ce fac din istorie un fel de depozit sacru. Această ideologie periferică concu-ră la formarea imaginii de cetate asediată și condamnată la o reluare sisifică a ciclurilor istoriei.

Comoditatea tradiționalismului care se bucură, e drept, de strălucite interpretări culturologice, complexe ortodoxiste dar și slabul ecou al concepțiilor radicale au concurat la crearea unei imagini încărcate de mister privind ființa noastră istorică, la fatalismul ideii unicității impenetrabile. Nu ființa istorică avem să pierdem prin integrarea europeană, ci complexe. Cum, de asemenea, nu prin supralicitarea diferențelor și a amintirilor dramatice în raporturile cu alte popoare avem să ne integrăm în Europa. Orice mișcare istorică e un câștig și o pierdere în același timp. După o desincronizare în ultima jumătate de veac, care prin consecințe

nu este concurată decît poate de regimul fanariot, România are șansa unui examen major, deja asumat cu un plus de responsabilitate și curaj de alte state ex-comuniste.

Fără să-l așezăm pe patul lui Procust, în trecutul istoric găsim fundamentele noastre europene. Istoria mărturisește indubitabil că definirea noastră ca ființă istorică, etnică, culturală și națională s-au realizat prin conexiune cu spiritul european, care a asigurat funcționarea diversității.

Un nou învățămînt istoric întemeiat pe valorile creștine și moderne ale toleranței și integrării diversității, ale națiunii și democrației, trebuie să fie partea slujitorilor muzei Clio în efortul asumării de către societatea noastră a unui nou tip de responsabilitate.

Avem să sacrificăm, e drept, cultul nostru asiduu întreținut de educația istorică, pentru tradiția autorității de stat, mistica eroilor salvatori, complexe de inferioritate și cele de superioritate, obsesiile recurente, așadar nu istoria ci precara sa ideologie defetistă.